

Posudek oponenta:

Markéta Karasová, Ženy, muži a porodnictví,

Universita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Praha 2022.

Ve své bakalářské práci se Markéta Karasová věnuje tématu vztahů mužů a žen na poli porodnictví, jak ostatně naznačuje název práce. Autorka je neobyčejně široce rozkročena a lavíruje jak disciplinárně a metodicky, tak i tematicky. Nutno bohužel předeslat, že to výslednému textu nijak neprospívá.

Sama autorka v závěru práce deklaruje, že by ráda stejné téma rozvíjela v rámci genderových studií, a genderovou perspektivu se snaží očividně uplatňovat i v předloženém textu. Zároveň ale v práci není přítomna žádná metodicky vedená genderová analýza konkrétního pramene/pramenů, ale spíše jakýsi světonázor, jehož prizmatem je komentován pramenný materiál, se kterým autorka pracovala. Ten samotný je také velmi rozmanitý (od publikovaných pamětí dosud žijícího lékaře-porodníka, přes mediálně publikovaný rozhovor s praktikující porodní asistentkou, po vlastní rozhovory se dvěma někdejšími sestrami z gynekologicko-porodnického oddělení žatecké nemocnice) a autorka deklaruje rozmanité metody, s jakými k tomuto materiálu přistupuje (jakousi relevanci má přitom jen odkaz na orální historii a genderovou analýzu). Práce není časově nijak konkrétně ukotvena a snaží se postihnout vývoj porodnictví od středověku do současnosti, což je zjevně příčina nesourodosti výchozích pramenů a zároveň značné disparátnosti finálního textu.

Už samo vymezení cíle práce (s.1) odhaluje tuto neukotvenost: popis porodnictví před, během a po medikalizaci oboru, sledování souvislosti mezi medikalizací porodnictví a vytěsněním žen a „důsledky medikalizace porodnictví, přesun porodů do ústavů, omezený přístup žen ke vzdělání a s tím spojené pomalé postupování žen do lékařského oboru“ (tyto procesy se ovšem odehrávají v různých dobách a v různých kontextech...). Ukazuje to na to, že autorka nerozlišuje mezi představením nezbytného kontextu, který přebírá z literatury, a samotným výzkumným cílem práce, kterým by měl být metodicky vedený rozbor pramene (což ovšem není totéž co popis). Jako hypotézu své práce autorka představuje souvislost mezi medikalizací porodnictví a přibýváním mužů v tomto oboru. Toto vymezení však jen opakuje všeobecně známý a v literatuře stokrát konstatovaný fakt, který není třeba nijak problematizovat. Nejde ani o to, že by právě tuto otázku na základě svého empirického výzkumu nějak sledovala, např. že by kvantifikovala genderovou skladbu vybraného porodnického oddělení v různých dobách.

Základním způsobem práce autorky je popis na základě literatury a to i tam, kde by mohla přistoupit k nějakému druhu rozboru (paměti A. Doležala, rozhovory s porodními asistentkami), přestože v podkapitolce *Využití metody* narazíme na tvrzení, že problém bude nahlížen „pomocí syntézy diachronního a synchronního přístupu“ a že bude užito progresivní metody (s.4). Bylo by

možné vysvětlit, v čem to spočívá a jak tomu autorka rozumí? Mám bohužel podezření, že jde jen o frázi, opsanou z Hrochova Úvodu do studia dějepisu. Jisté opodstatnění má autorčino odvolání se na metody oral history, neboť součástí práce je i shrnutí vlastního rozhovoru se dvěma bývalými zdravotními sestrami (autorčina babička a její kamarádka). Ale autorka zároveň dodává, že „nepovede samostatný celistvý projekt orální historie“ a že jejím cílem je „pomocí rozboru výroků potvrdit, či vyvrátit, mou hypotézu, pomocí interpretace životních zkušeností narátorek“ (s.5 - citováno včetně chyb v interpunkci). To ovšem odhaluje, že autorka bohužel nerozumí tomu, o co v metodách oral history jde: rozhovor s pamětníkem přece nemůže dokazovat nějaké předpokládané trendy nebo procesy, může jen ukazovat, jak a nakolik ho dotyčný ze své jedinečné perspektivy reflektoval a prožíval. Obávám se ostatně, že rozhovory, nejenom tím, jak s nimi autorka nakládá, ale také tím, jak jsou v práci prezentovány, nesplňují zásady orálně-historické metodiky.

Autorka deklaruje, že na paměti A.Doležala a vlastní uskutečněné rozhovory aplikuje genderovou analýzu. Ačkoliv vůbec není jasné, jak to souvisí s tématem medikalizace porodnictví a posilování vlivu mužů v této sféře, byla by taková analýza alespoň výkonem, který by jako jediný v celé práci mohl aspirovat na pokus o systematické uplatnění nějaké metody. O žádnou analýzu se však bohužel nejedná, nejvýše lze hovořit o ideologickém komentáři (a to ještě velice prvoplánovém). Údajná analýza spočívá v tom, že se autorka zastavuje u těch pasáží knihy resp. částí rozhovoru, které se nějak týkají vztahu mužů a žen (v rodině, ve škole, na pracovišti), a vyhodnocuje jako chybný, mylný či stereotypní jakýkoliv názor, který neodpovídá jejímu pohledu.

Např. když A.Doležal mluví ve svých vzpomínkách o vlastní matce jako o ženě důvěřivé až naivní a o otci jako o zkušeném člověku, který matku usměrňoval, zhodnotí to tak, že vzpomínající lékař je v zajetí genderových stereotypů a že jde o „výsledek genderových poměrů první poloviny dvacátého století“ (s.28)! Na základě čeho to autorka tvrdí? Copak Doležalovi rodiče znala, popř. měla k dispozici osobní písemnosti a jiný materiál, který by jí dovolil usoudit, že A.Doležal, který se svými rodiči vyrůstal a dobře je znal, je v textu tendenční a při pohledu na matku se nedokáže vymanit ze stereotypů, které mu autorka připisuje? Připustila si autorka, že je možné, že dotyčná prostě byla důvěřivá, a že je dosti pravděpodobné, že důvěřivost není vlastnost, kterou by A.Doležal připisoval všem ženám? Podobně komentovány jsou i další pasáže vzpomínek a nebohý Antonín Doležal pak z toho vyjde jako zpátečnický sexista a ageista, který má „negativní názor na ženský gender“ (s.30).

Podobně „citlivě“ komentuje autorka i rozhovory se dvěma vysloužilými zdravotními sestrami, což shrnuje v závěru práce slovy, které plně ilustrují naprosté neporozumění tomu, o co by odborné práci mělo jít: „V empirické části jsem zjistila, že zatímco doktor Doležal i narátorky, se kterými jsem vedla rozhovory, tvrdí, že vztahy v českém porodnictví jsou demokratické, **není to**

zcela pravda.“ (s.46) O odhalování nějaké objektivní pravdy v oblasti genderových vztahů se ale přece v žádném případě nedá mluvit!

Na několika místech textu se ostatně ukazuje, že autorka používá dosti neadekvátně i samotný pojem *gender*, kdy v podstatě klade rovnítko mezi *gender* a pohlaví (např. „gender lékařů“ – s.43, „...tyto ženy jsou tvrději souzeny právě kvůli svému *genderu*“ – s.29, „autor...vyjadřuje negativní názor na ženský *gender*“ - s.30, aj.).

V podkapitole, která referuje obsah zveřejněného rozhovoru s profesionální porodní asistentkou I. Königsmarkovou (pomíjím, že není jasné, proč vůbec je tato pasáž do textu zařazena a jakou má v celku práce funkci), naopak jakákoliv kritičnost chybí. Autorka referuje, že „paní Ivana...klade důraz na zevní vyšetření hmatem, s poznámkou, že tuto schopnost lékaři moc neovládají“ (s.34) a že „nechápu podstatu porodu“ (s.35). Tohle ze strany Königsmarkové není genderový stereotyp? Jak může paušálně o všech lékařích prohlásit, že vyšetření pohmatem neovládají? A prohlášení, že nechápu podstatu porodu, vzbuzuje pochybnost, zda to myslela vůbec vážně. Když autorka komentuje kauzu sporu o samostatné vedení porodů porodními asistentkami v nemocnici, kde I. Königsmarková působila, sama přidává ukázkový arogantně-útočný komentář, ze kterého nepodložený stereotypní pohled jen sálá: na kauze je prý vidět „uplatnění elitářské moci sboru lékařů, která zasahuje do činnosti, které oni sami zcela nerozumí“(s.35)...

Že podstatou autorčiny „analýzy“ je odsudek postojů či postřehů, které nekonvenují s autorčíným světonázorem, a naopak plné přitakání postojům a postřehům, s nimiž autorka souzní, je patrné i ze závěrečného zhodnocení, že „paní Ivana Königsmarková vidí vztahy v českém porodnictví realističtější“ (s.46) než porodník Doležal či dvě vysloužilé zdravotní sestry, které poskytly rozhovor. Opět dotěrná otázka: Jak je to autorka schopna posoudit? A může vůbec o takovou věc v kvalifikační práci jít?

Vedle shora uvedených zásadních metodických výtek se připomínky k jazykové a stylistické úrovni práce jeví jako nepodstatné, ale krátce i k nim. Nejen, že autorka používá zmatečně klíčové analytické pojmy, se kterými se rozhodla pracovat, ale v nesprávném smyslu užívá i slova z běžného jazyka (dokonce i v přímých citacích z literatury): např. tam, kde by se z kontextu hodilo užití slova *příběh*, mluví o *povídce* (s.30 a znovu na s.34), moudrost z někoho spíše vyzařuje, než „vyjadřuje“ (s.34), vitalistický argument, že podřízenost žen pramení ze samotné přírody, se stala podle Tinkové pravdou *zjevenou*, nikoliv „zjevnou“ (s.11), jedna z narátorek se musela nejspíše adaptovat na *internátní* život v Mostě (který bych se ke všemu opravdu zdráhala nazvat velkoměstem), nikoliv na „interní život“ (s.40) atd.

Kromě toho práce se jen hemží výroky i celými větami, které jsou stylisticky krajně neobratné, někdy na hraně porozumění nebo i za touto hranou. Pár příkladů za všechny: „Rozšířil se tím vliv lékařů nad kontrolou životů a prostředí obyvatel prostřednictvím medicíny“ (s.10); „Tyto spory vznikaly pro

zákazy bab léčit.“ (s.11); „Autorita a moc lékaře se uplatňuje i ze strany rodičky“ (s.35); „Dosud byly mé připomínky spíše k zvnitřněným pohledům, které vytvářela společnost“ (s.30); „Přestože koncem 19. století v Čechách docházelo k úpravě regulace porodních bab, situace vzdělávání, rovnoměrného rozmístění porodních bab po celé republice, ani jejich hmotného a sociálního zajištění, nebyla dostačující.“ (s.13). Vedle velmi nízké stylistické úrovně práce je nutno autorce vytknout nakonec i naprostou neznalost pravidel interpunkce.

V předložené podobě nemohu bohužel práci Markéty Karasové doporučit k obhájení; navrhuji text přepracovat, zásadně zúžit téma a zvolit jednu výzkumnou metodu. Pokud by práce měla být prací z oboru historie, kterou ve stávající podobě rozhodně není, bylo by možné vyjít např. z toho, že autorku zaujala osobnost Anny Honzákové (šlo by třeba sledovat, zda a jak dobový tisk reflektoval činnost A. Honzákové, nebo by se práce dala založit na studiu pozůstalosti A.Honzákové - pokud se zachovala - a zpracování výkazů o zdravotním stavu žaček gymnasia Minerva). Historickou kvalifikační práci lze jistě založit i jako orálně historickou, pak ovšem musí být tato metoda uplatněna důsledně. A jistě lze postupovat i metodou genderové analýzy, ale pak zase potřeba na vybraných literárních pramenech důsledně uplatnit tuto metodu.

Praha, 30.8.2022

Markéta Pražáková Seligová, PhD.